

Kumouksen vihasta kurin palautukseen

Sisällissotien luonteeseen kuuluu, että niissä tapahtuu paljon surmatöitä varsinaisten sotatoimien ulkopuolella ilman laillista oikeudenkäyntiä tai nimellisten pika-oikeudenkäyntien perusteella. Aatteen kiihko saa mielet valtaansa eikä ihmishenkeä kunnioiteta edes silloin kun vastapuolella olleet antautuvat sotavangeiksi.

Näistä vuoden 1918 surmatöistä on käytetty nimitystä punainen terrori ja valkoinen terrori sen mukaan, kumpi puoli on vahvemman oikeutta käyttänyt. Asikkalassa kuoli punaisen terrorin uhrina seitsemän ihmistä, valkoisen terrorin uhreja oli 51.

Kohtalokas liikeneuvottelu

Punaisten valta Asikkalassa alkoi helmi-kuun alusta 1918, mutta ensimmäinen surmatyö tapahtui sunnuntaina 17. helmikuuta. Uhriksi joutui maanviljelijä ja nahkuri Lauri Emil Karttunen Kurhilasta.

Riihimäkeläisiä punaisia oli saapunut kylään samana päivänä. Puhelinlangat pohjoiseen oli katkaistu. Karttusella oli kuitenkin liikeasioita Kuhmoisiin ja hän kävi liittämässä langanpäät yhteen, jotta pääsi soittamaan.

Tästä heräsi epäily, että hän on ilmoittanut valkoisille punaisten tulosta. Kun Karttunen saapui verstaalta kotiinsa syömään, taloon hiihti kolme punakaartilaista ja vei miehen mukanaan. Tapausta seurasi Karttusen lapset ja myöskin naapurin nelivuotias Usko Tommola, joka oli muiden poikien kanssa piiloutunut sängyn alle.

Karttusta lähdettiin viemään kuulusteltavaksi Lahteen. Hänet kuitenkin ammuttiin talvitien varteen jo ennen Vesijärven rantaa. Vuonna 1994 kyläläiset pystyttivät surmapaikalle muistoristin.

Karttusen surmapaikalle pystytetty metalliristi on syrjässä valtavylistä keskellä kuusimetsää.

Sananviemisestä kuolemantuomio

Vakoilusta tai sanan viemisestä valkoisille murhattiin myös lammilainen värjäri Kalle Toimi Kyllönen. Punaiset ottivat hänet kiinni Kosken tiellä ja lähtivät viemään Lahteen. Häntä ammuttiin lähellä Vesijärven rantaa.

Kyllönen ei kuitenkaan kuollut, mutta sokeutui. Hän harhaili aikansa talvitiellä, kunnes kyläläiset opastivat hänet läheiseen torppaan. Sieltä häntä kuljetettiin eteenpäin. Haavoittuneelle ei uskallettu antaa suojaa ja niin hänet vietiin takaisin tien varteen, josta punakaartilaiset hänet korjasivat ja surmasivat lopullisesti Toukolan mäkeen.

Aleksiina Lyyrylä Pulkkilasta sai surmansa helmikuun 28. päivänä, kun hän oli vienyt Vähä-Äiniöön sanaa Sysmään matkanneilta valkoisilta. Tämän pienen talon emännän antoi ilmi hänen oma miehensä Juho Jeremias Lyyrylä.

Sananviejät liikkuvat kaiken aikaa hengen menettämisen uhalla. Niinpä Kirkonky-

lästä Pulkkilaan lähetetty tyttönen kulki koko kolmen kilometrin matkan takaperin. Näin lumeen ei jäänyt jälkiä, jotka olisivat paljastaneet jonkun lähteneen kylästä.

Maaliskuun 3. päivänä punaiset surmasivat Viitailassa maanviljelijä Kaarle (Kalle) Bombergin ja hänen renkinsä Erland Viiperän. Syyksi sanottiin, että Bomberg Lammilla sukulaisissa käydessä oli vienyt tietoja valkoisille.

Aivan sotatoimien loppuvaiheessa 18.4. eli Anianpellon taistelun jo ratkettua punaiset surmasivat Viitailassa maanviljelijä Anders (Antti) Lotilan. Varsinkin tätä tekoa kauhisteltiin, sillä Lotila oli jo vanha mies eikä puuttunut mihinkään kapinakuukausina.

Pikatutkinnasta mestauspaikalle

Valkoisen terrorin uhreja Asikkalassa on huomattavasti enemmän kuin punaisen terrorin. Teloitettuja oli valkoisten terrorista kertovaan kirjaan kirjattu 51, heistä kaksi

Sodan ratkaisutaistelut Lahdessa ja sen ympäristössä olivat verisiä. Kaatuneita punaisia Salpausselällä. – Lahden kaupunginmuseo

Fellmanin pellon vankileiriltä Lahdesta eri pitäjien miehet etsivät tuttuja joko pelastaakseen heidät tai viedäkseen heidät teloitettavaksi. – Lahden kaupunginmuseo.

naista.

Valkoiset alkoivat jakaa pikatuomioita heti Asikkalaan saavuttuaan. Ensimmäisenä ammuttiin Kirkonkylässä 16. huhtikuuta Juho Lyyrylä vaimonsa kavaltamisesta sekä pappilan vuokraaja Josef Nieminen, joka katsottiin kirkkoherra K. R. Karoksen pahimmaksi kiusaajaksi.

Vääksyn teloitukset alkoivat 19. huhtikuuta eli Anianpellon taistelun jälkeen. Ensimmäisenä ammuttiin Törnroosin pariskunta, teurastaja Väinö Törnroos ja hänen vaimonsa Anna. Heidät vietiin Vääksynjoen rantaan, missä heidät teloitettiin kalankasvatusaltaiden välisellä kannaksella. Ruumiit vieritettiin altaaseen. Paikka sijaitsee nykyisen laululavan pohjoispuolella.

Samana päivänä teloitettiin kolme muuta punaiseksi tunnettua asikkalalaista.

Mäkiä päin sanoi Lonka

Nykysuomen sananparsikirjaan on Asikkalasta tallennettu sanonta: Mäkiä päin, sa-

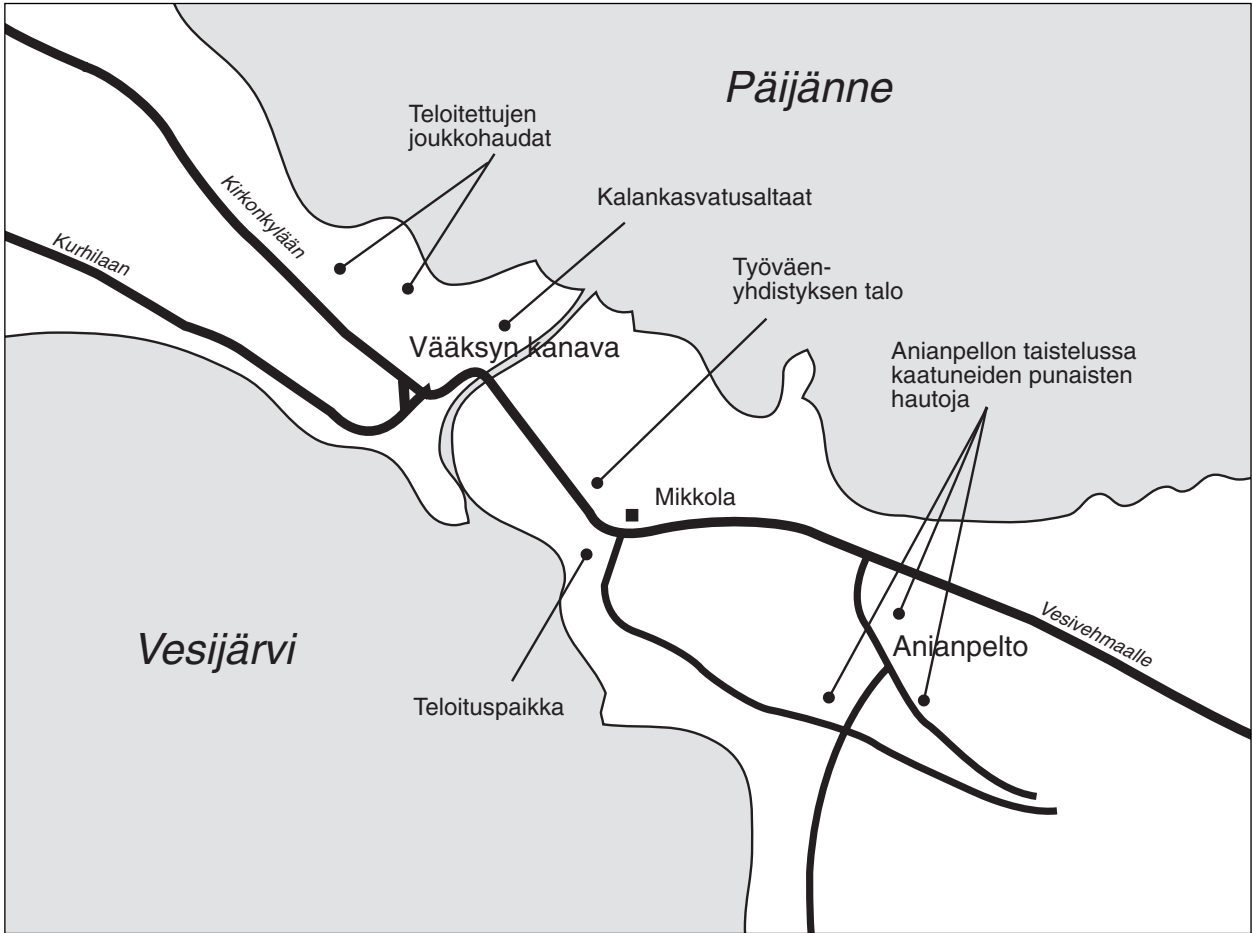
noi Lonka. Asiaa tuntematon ei sanonnasta paljon kostu, mutta se on edelleenkin Asikkalassa tunnettu muodossa ”Mäkiä päin, sanoi Lonka. Ja housut kuuluu mulle.”

Lonka oli postinkantaja Topias Lonka, joka useimmiten mainitaan Vääksyn ”lahtariteloittajana”. Teloitusten toimeenpanija hän kyllä oli – ei kuitenkaan yksin – mutta varsinaiset päätökset tehtiin suojeluskunnan esikunnassa.

Siellä pikatuomioita jakoivat vieraspaikkakuntalaiset, merikapteenin poika Aksel Backman ja papinpoika Rentola. Asioista on vaiettu niin visusti viime vuosiin asti, että Rentolan etunimeäkään ei enää muisteta. Hänen sanottiin olleen Padasjoen papin poika, mutta tuohon aikaan Kuhmoisissa toimi Rentola-niminen kappalainen.

Esikunta toimi osuuskaupan talossa Vääksynjoen sillankorvassa. Vangittuja punaisia pidettiin työväentalossa eli nykyisessä Torpassa.

Mäkiä päin -komento tarkoitti sitä, että työväentalolta lähdettiin harjun yli Vesijärven puolelle. Teloituspaikkana oli Kompan

Punaisten teloituspaiikka oli nykyisen Kompantien tuntumassa, joukkohaudat Honkaniemessä. Lisäksi Anianpellossa kaatuneita punaisia oli haudattu Anianpeltoon ja harjulle.

huvilalle menevä tie. Paikalla on nykyisin omakotitalo.

Kun helsinkiläinen professori Gustaf Komppa kesällä 1918 saapui huvilalleen ja kuuli, mitä Väaksyssä oli tapahtunut, hän sanoi:

- Minä en veripellon läpi kulje.
- Hän myikin huvilansa pian pois.

Lapset osaavat olla julmia

Näin sanoo Aune Sainio, joka tuolloin keväällä 1918 oli 9-vuotias tyttönen ja kävi kanavalta käsin Anianpellon koulua. Vaikka kouluun oli oikopolku Mikkolan kartanon luota, niin joka aamu lapset kiersivät teloituspaiikalla katsomassa sen aamuiset ruumiit.

– Ihan kun Kaivolain Kallen saappaat, mutta naamasta ei ota selvää, muistaa Au-

ne Sainio sanoneensa yhtenä aamuna lasten katsellessa ruumiita.

Kalle Kaivola oli Asikkalan punaisten johtomiehiä ja kuului myös punakaartin Lahden Rykmentin esikuntaan. Hänet teloitettiin toukokuun 5. päivänä.

Samana päivänä teloitettiin myös Juhon Sinivaara, jonka pieni tytär olisi halunnut lähteä isänsä mukaan.

– Älä tyttö hyvä tule tänne, sanoi Sinivaara viimeisiksi sanoikseen ja antoi tyttärelleen rahakukkaronsa muistoksi.

Teloituspaikalle joutuivat yksi kerrassaan tai pieninä ryhminä kaikki Asikkalan punaisten johtomiehet Heino Jokista ja Jalmari Jokelaa lukuunottamatta. Väaksyssä teloitettiin ainakin 18 punaista huhtikuun lopussa ja toukokuun alussa pienissä ryhmissä. Enimmillään yhtenä päivänä teloitettuja oli neljä. Teloitettujen joukossa oli eniten Viitailan työväenyhdistyksen jäse-

Professori Kompan huvila tunnetaan nykyisin Sirkkusen huvilana. Se on aivan valtatievarressa terveyskeskuksen tuntumassa.

Teloitettuja punaisia Lahdessa. Vääksyn teloituspaiikka näytti paikkaa katsomaan rientäneiden koululasten silmiin lähes samanlaiselta. Tosin teloitettuja ei kerrallaan ollut kolmea, neljää enempää. – Lahden kaupunginmuseo

niä. Viimeisimmät punaiset ammuttiin helatorstaina 13. toukokuuta eli samana päivänä kun pitäjässä vietettiin majuri Kalmin juhlia.

Syy siihen, miksi pikatuomiot päättyivät juuri silloin, ei ole tiedossa. Ehkä se johtui

kirkkoherra K. R. Kareksesta, joka eräänä päivänä ilmestyi esikuntaan ja nyrkkiä pöytänsä lyöden julisti vihaisesti:

– Nyt tämä tappaminen saa loppua. Tai minä tuon koko sen leski- ja orpojoukon ja jaan ne teidän ruokittavaksenne. Ja sinulle,

Urajärveläinen työväenyhdistyksen aktiivisti Alarik Viljasalo sai pikatuomion kotikylällään.

Backman, tuon kaikki nälkäisimmät.

Kares myös siunasi niin valkoisten kuin punaisten puolella kaatuneet ja surmatut todeten, että samoja hänen seurakuntalaisiaan ne ovat molemmat.

Nämä siunaustilaisuudet joukkohaudalla olivat kirkkoherralle vaikeita. Erään kerran hän ajoi Kirkonkylän pappilaan hevonen vaahdossa. Kun renki äityi ihmettelemään, että mitä nyt on tapahtunut, Kares viskasi ohjakset hänelle ja tokaisi: Kun enkeli tuli istumaan aidan päälle punaisella johteella.

Teloituksia Vääksyssä tapahtui yleisen muistitiedon mukaan myös punaisella johteella. Punaiseksi johteeksi kutsuttiin Vääksystä Kirkonkylään vievällä tiellä paikkaa, jossa tie ohitti syvän supan ja sen kohdalla oli tien laidassa punaiseksi maallattu kaide. Suppa on jo täytetty mutta paikka sijaitsee parisataa metriä Sysmäntien ja Kanavatien risteyksestä Kirkonkylän suuntaan.

Teloitetut punaiset haudattiin Honkaniemeen kahteen joukkohautaan lähelle Helo-

suon huvilaa Ainakin toisen joukkohaudan päällä on nykyisin omakotitalo. Vasta 1920-luvulla ruumiit siirrettiin Asikkalan kirkkomaahan yhdessä Anianpellon taistelussa kaatuneiden eri puolille pitäjää haudattujen kanssa. Tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa, mutta työväenyhdistyksen historiikki kertoo useista kymmenistä.

Teloitettujen hautaajana joutui useimmiten toimimaan Aron Eloranta, joka kapina-aikaan oli pakosta joutunut menemään punakaartiin saadakseen perheelleen elannon. Hän oli tosin karannut joukoista jo ennen Anianpellon taistelua ja piileksinyt salonsaarelaisen Weckman-nimisen miehen ja vääksyläisen Mikko Haapalan kanssa Vesijärven Kuivaharjussa. Miehet antautuivat valkoisille eikä Elorannan synniksi löydet-

Hilikka Aaltonen enonsa Alarik Viljasalon muistopaaden äärellä. Tälle paikalle haudattiin kolme viereisellä tiellä teloitettua punaista. Hilikka Aaltonen isä Jalmari Jokela onnistui piiloutumaan etsijöiltään.

Punaisten muistomerkki Asikkalan hautausmaalle pystytettiin kesällä 1947. Silloin viimeisetkin taisteluissa kaatuneiden ja teloitettujen ruumiit sirettiin sinne.

ty juuri muuta kuin kerran Kirkonkylään tehty tiedusteluretki.

Hengissä hän kuulusteluista selvisi, mutta useana aamuna odottivat tämän jälkeen aamulla portailla suojeluskunnan miehet toteamuksin: Tulisiko puolipunainen hautaamaan kokopunaisia.

Elorantaa kuljetettiin näillä haudankai- vuumatkoilla Vesivehmaata myöten. Siellä oli kerralla kuusi ammuttua. Arkkuja ei teloitetuille tehty, heidät laskettiin hautaan sellaisenaan vain silmät jollain vaaterievul- la peitettynä.

Myös hänen vaimonsa Alina Eloranta joutui suojeluskunnan pakkotöihin siivoamaan esikuntaa ja punaisten vankilana toiminutta työväentaloa.

Teloituksia tapahtui muuallakin kuin Vääksyssä, mm. Vesivehmaalla ja Urajärvellä. Urajärvellä ammuttiin myös toinen

Asikkalassa teloitetuista naisista, Ida Peltonen. Johtomiehiin kuuluneet Alarik Viljasalo ja Toimi Vuorio ammuttiin yhdessä kolmannen miehen kanssa lähellä Viljasalon torppaa ja haudattiin tienviereen. Haudalla on edelleen Viljasalon muistoksi kaiverrettu kivilaatta.

Vaikka valkoinen terrori virallisesti päättyi toukokuussa 1918, niin yksittäisiä puhdistusryhmiä liikkui eri puolella maata tämän jälkeen. Kuuluisin tällaisen joukon johtajista oli kärköläläinen rakennusmestari Veikko Sippola, joka vielä syyskuussa 1918 joukkoineen murhasi Paakkolassa sahanasettaja August Lundin.

Nälkä tappoi vankileirillä

Vankileireillä niin Hennalassa kuin Tammissaarella kuoli toistakymmentä asikkalalaista, lähinnä nälkään. Vankileirien tilannetta alettiin parantaa vasta loppukesästä. Asikkalan elintarvikelautakuntakin toimitti Hennalaan käskystä yhden lehmänruhon, mikä ei tietenkään kovin pitkälle auttanut.

Vaikea oli myös taisteluissa kaatuneiden tai surmattujen omaisten kohtalo. Asikkalassa ei naisille tuolloin ollut työpaikkoja. Naapurit koettivat auttaa ja kerätä kaikenlaista. Syyspuolella myös kunnallinen huolto alkoi jossain määrin toimia, kun vaikeimmissa oloissa eläville lapsille luvattiin edes maitoa.

Kaikkiaan 172 asikkalalaista sai valtiotrikosoikeudessa tuomion. Kuolemantuomi- ot muutettiin syksyllä elinkautisiksi ja lievem- mät tuomiot armahdettiin.

Jälkiselvittelyä käytiin myös kunnanvaltuustossa. Osa luottamusmiehistä oli kuol- lut tai vankileirillä, joku joutui eroamaan.

Näin kävi myös opettaja Emil Töyrylälle, jonka toiminta kapinan aikaan elintarvikelautakunnassa katsottiin mahdottomaksi. Olojen nopeaa rauhoittumista kuvanee se, että jo muutaman vuoden päästä Töyrylä valittiin Asikkalan suojeluskunnan tilintar- kastajaksi ja hänen poikansa liittyivätaika- naan suojeluskunnan poikaosastoon.

Turpeen alla säilyi hengissä

Kirvesmies Jalmari Jokela Urajärveltä oli toinen niistä Asikkalan punaisten johtomiehistä, jotka säilyivät hengissä kevään 1918 pikateloituksista. Toinen oli Heino Jokinen.

Jokela toimi kapinanaikaisen kunnallislautakunnan johdossa. Hänet oli jo keväällä 1917 valittu myös elintarvikelautakuntaan työväestön edustajana.

Kun valkoiset saapuivat Asikkalaan, Jo-

kela joutui vangiksi mutta karkasi. Kuinka hän siinä onnistui, sitä hän ei koskaan paljastanut.

Muutkin Urajärven punaiset olivat ensimmäisten etsittävien joukossa. He myös osasivat odottaa noutajiaan ja yhdessä he menivät Viljasalon saunaan yöksi. Jalmari Jokela poistui toisten vielä nukkuessa ja pelastui. Muut jäivät kiinni.

Jokela häipyi sananmukaisesti maan al-

Anianpellon työväenydistyksen talo tunnetaan nykyisin Vääksyn Torppana. Vuonna 1918 rakennus oli nykyistä pienempi. Taloa käytettiin tuomiotaan odottavien punakaartilaisien vankilana.

le. Hän kaivautui läheiseen suohon turpeiden alle ja makasi siellä piilossa etsijöiltään.

Kaiken aikaa turpeen allakaan ei voinut maata, joten jossain vaiheessa piileskelijät jäljet nähtiin ja Jokela joutui siirtymään muualle. Hän piiloutui Huukin korpeen Kausaan menevän tien varteen. Siellä hän sai myös ruokaa sukulaistalosta.

Syksyn lähestyessä Jalmari Jokela siirtyi asutuksen liepeille. Hän piiloutui kotitalon-
sa navetan ylisille. Suojeluskuntalaiset pitivät taloa silmällä ajatellen, että Jokelan piilo paljastuu, kun emäntä lähtee viemään hänelle ruokaa. He eivät aavistaneet, että emäntä vei ruokaa piileskelijälle lypsymatkallaan.

Syksyllä Jalmari Jokela lopulta tuli esiin piilostaan ja ilmoittautui. Siinä vaiheessa tilanne oli kuitenkin jo rauhoittunut, ar-
mahdukset olivat käynnissä, eikä hän joutunut edes tuomiolle kapinan aikaisista tekemisistään.

Myöhemmin Jalmari Jokela toimi Asikkalassa urakoitsijana ja rakensi taloja ja navettoja ympäri pitäjää. Kunnallispolitiikkaan hän yritti palata jo vuonna 1921, mutta hänet todettiin vaalikelvottomaksi. Vasta sotien jälkeen vuonna 1945 hänet valittiin valtuustoon, missä hän istui aina vuoteen 1956 saakka.

Kuolemantuomion odotuksessa

Jos Jokelan osa turvepiilossaan suolla tai havumajassa metsässä ei ollut kehuttava, niin vielä kauheampaa oli niillä, jotka van-
kileireillä odottivat tuomiotaan.

Oiva Lunden oli joutunut vangiksi Viipurissa, minne hänet ja Emil Laiho oli haa-
voittuneena kuljetettu sairasjunassa hie-
man ennen punaisten antautumista. Viipurin kasarmeilla pidettiin kenttäoikeutta. Kuolemaantuomitut kuljetettiin aamuisin pikänä rivistönä koirahaudoille ammuttavaksi. Näin Lunden muisteli vuosikymmenien jälkeen:

"Oli kaksi ja neljä rinnakkain, joukossa nuoria tyttöjä, vanhoja naisia ja miehiä. Upseeri kulki jonon edellä ja jonon vierellä

piiskurit ja perässä vetivät kahta kuularuis-
kua. Oli kauheata katsella, kun nuoret tytöt pistivät hanttiin, kun heitä lähdettiin viemään ammuttavaksi. Lahtarit vetivät tyttöjä tukasta rappuja alas."

Sekä Lunden että Laiho saivat Viipurissa kuolemantuomion, mutta tuomiota ei ehditty panna täytäntöön ennen tuli päätös, että kaikki tapaukset pitää käsitellä valtiotrikosoikeuksissa. Miehet siirrettiin Tammissaareen, jonne syntyi maamme suurin punavankileiri.

Tammisaaren kasarmit olivat niin täynnä, että miehet eivät löytäneet makuupaikkaa kuin ullakolta. Siinä vaiheessa kun nälkä oli riuduttanut voimat niin, etteivät he enää jaksaneet kiivetä portaita, oli alakeroksista vapautunut tilaa. Joka aamu jouduttiin parakeista viemään nälkään ja punatautiin kuolleita haudattavaksi. Myös Emil Laiho kuoli Tammisaaressa nälkään.

Tammisaaren punavankimuistomerkkiin on korkokuvana kuvattu maassa makaava seppelöity sankarivainaja. Hänen puoleensa on kumartunut nainen murheisin kasvoin ja pieni poika, jonka silmissä leiskuu uhma ja viha.

Muistomerkillä on seuraavat tekstit:

"Luokkasodassa kansanvallan puolesta taistelleiden valkoisten voittajien koston uhriksi joutuneiden teloitettujen ja nälkään nääntyneiden muistoksi pystytti Entiset Punakaartilaiset ry Helsinki toisten myötämielisten työläisten avulla tämän patsaan vuonna 1951.

Tuhansien punakaartilaiden henki haastaa tässä kalmistossa meille valkoisten harjoittamasta julmuudesta ja verivirroista. Se kehottaa meitä valppaasti varjelemaan ja pelkäämättä taistelemaan kansanvallan puolesta."

Emil Lunden sai Tammisaaressa 17.9.1918 uuden kuolemantuomion, joka muutettiin seuraavassa kuussa elinkautiseksi kuritushuonetuomioksi. Hänen tapauksensa otettiin uudelleen käsiteltäväksi vuonna 1921 ja hänet vapautettiin.

Lunden oli Entiset Punakaartilaiset ry:n perustajajäsen.

Neljänkymmenen nimen tappolista

Vuosikausia asikkalalaisia puhutti väite punaisten laatimasta 40 nimen tappolistasta. Listan olemassaoloa selvitettiin poliisi-kuulusteluin vielä vuonna 1922 eli neljä vuotta sisällissodan jälkeen.

Huhu punaisten laatimasta listasta, johon olisi merkitty teloitettavien asikkalalaisten nimet, levisi pitäjällä välittömästi valkoisten saapumisen jälkeen. Esimerkiksi kauppias Benjamin Ristola mainitsi listan puhuessaan majuri Hans Kalmin voittopäivällisillä Mikkolan kartanossa.

Listan laatimisesta syytettiin punaisten johtoa Vääksyssä ja erityisesti seppä Heino Jokista, joka oli toiminut Vääksyn esikunnassa ja oli kesällä 1918 lähes ainoa hengissä säilyneistä punaisten johtomiehistä. Hengissä hän oli säilynyt toukokuun pika-teloituksista siksi, että hänet vangittiin Kotkassa 4. päivänä toukokuuta ja toimitettiin Hennalaan vasta pahimman teloituksaallon päätyttyä.

Ristin kuolemakin liian helppo rangaistus

Jokinen tuomittiin elokuussa 1918 valtionpetoksesta kuolemaan ja menettämään eliniäkseen kansalaisluottamuksensa. Painavimpina perusteina olivat paikallisen suojeluskunnan lausunto sekä 20 asikkalalaisen kirjelmä. Siinä vaadittiin, että vankia ”ei millään ehdolla saa laskea vapaaksi vaan hänet on aina pidettävä muista ihmisistä erillään ja säilytettävä siellä missä muitakin yhteiskunnan hylkiöitä pidetään”.

Suojeluskunnan juhannuksena 26.6.1918 antama lausunto oli sanamuodoiltaan vieläkin jyrkempi. Tämä lausunto poikkeaa jo ulkoasultaan täysin muista Asikkalan suojeluskunnan punavangeista antamista. Se vilisee kirjoitusvirheitä, on kirjoitettu hyvin huonolla käsialalla ja sävy on ylimielinen.

Varmemmaksi vakuudeksi lomakkeeseen on piirrelty ristejä kuolemantuomiota merkitsemään. Vaikuttaa siltä kuin lausunnon antajat olisivat olleet humalassa.

Lausunnossa sanotaan Jokisesta mm.

... ollut Asikkala punakaartin korkeimpana komisarjuksena Asikkalassa ja kaikkein pirumpana pahana henkenä koko Asikkalan kunnassa.

... yritti polttaa valtion viljavaraston Vääksyssä ja pommitti kylää hirveästi sekä meinasi räjäyttää Vääksyn kanavan sulkuportit ilmaan sekä Vääksyn sillan.

... laati tappotuomiot 40 eri henkilöstä Asikkalasta, jotka olisi vankittu ja tapettu mutta aika loppui kesken ja myöskin järjести ryöstöt eri puolilla pitäjää.

... ristin kuolemakin olisi hänelle liian helppo kuolema.

Heimo Jokisen harvoja puoltajia oli appteekkari Anders Blåfield siitakin huolimatta, että punaiset olivat murhanneet hänen anoppinsa Aleksina Lyyrylän. Yhdessä maanviljelijä Niilo Kauppilan kanssa Blåfield lähetti valtiorikossoikeuteen kirjelmän, jossa pyydettiin Jokisen päästämistä ehdonalaiseen.

Kirjelmän mukaan

... Jokinen oli ennen kapinaa tunnettu kaikin puolin rehelliseksi, raittiiksi ja myös-

*Pohjois-Hämeen I pataljoona siirtyi Lahden taistelujen jälkeen Hämeenlinnaan, mistä miehet kesällä kotiutettiin. Osa heistä osallistui Kalmin johdolla Viron vapautustaiste-
luihin ja osa oli mukana myös Aunuksen sotaretkellä. Valde Pispa Kurhilasta oli näillä molemmilla sotaretkillä.*

kin hyväluontoiseksi mieheksi.

... ei paikkakunnalla mainitun esikunnan puolelta tehty mitään suurempia rikoksia niin kuin monella muulla paikkakunnalla ja on tämä laskettava hänen ja ehkä koko täkäläisen punakaartin esikunnan ansioksi.

Blåfield ei myöskään uskonut huhuun niin sanotun kuolemanlistan olemassaolosta. Sellaista ei kukaan ollut nähnytkaan.

Syksyllä 1918 punaisille määrätyt kuolemantuomiot muutettiin elinkautisiksi. Heino Jokinen anoi asiansa uutta tutkimista, mutta vasta neljän vuoden päästä sellainen hänelle suotiin presidentin määräyksestä. Silloinen Asikkalan nimismies kuulusteli kaikkiaan 26 paikkakuntalaista kuolemanlistan olemassaolosta.

Sitä ei todellakaan ollut kukaan heistä nähnyt. Kalmin joukossa ensimmäisenä Vääkseen tulleen ns. ratsuväenluutnantti

Varmavuoren väitettiin sellaisen löytäneen punakaartin esikunnan pöydältä ja panneensa sen taskuunsa. Varmavuori – Pälkäneen kirkkoherran poika – oli kuitenkin vuonna 1922 jo Amerikassa eikä häntä voitu kuulustella. Vääkseen toukokuussa 1918 toimineen valkoisen esikunnan päällikkö Aksel Backman oli kuollut, samoin asiasta aikaisemmin varmana tietona puhunut konstaapeli Erland Nieminen.

Tappolistaa ei siis voitu panna Heino Jokisen syyksi. Hänet vapautettiinkin myöhemmin ja hän toimi sen jälkeen seppänä Lahden seudulla.

Syntymäpäiväni vuonna 1918

Aulikki Tuohino, joka keväällä 1918 täytti kuusi vuotta, on kirjannut tuon kevään ja sitä seuranneen kesän tapahtumia niin Lahdessa kuin Asikkalassa.

Vuoden 1918 huhtikuu oli kaunis ja lumeton.

Asuimme Lahdessa puisessa omakotitalossa Hämeenkatu 16:ssa. Yläkerrassa asuimme me, vanhempani kansakoulunopettajat Naimi ja Ilmari Tuohino kolmen lapsensa kanssa sekä talousapulainen. Alhaalla talon kivijalassa asui hevostmiehen perhe. Kivijalkaan oli tehty sirpalesuoja koko talon asukkaille.

Tontin reunassa kulki kuja, joka yhdisti Hämeenkadun Aleksanterinkatuun. Kujan takana taas kulki junarata, jota sanottiin baanaksi. Siinä missä baana ylitti Hämeenkadun, oli kyltti ”Varokaa junaa. Varnas för tåg.” Me lahtelaislapset opimme tästä ensimmäiset ruotsin sanamme. Sittemmin joku tervasi ruotsinkielisen alarivin piiloon. Tämän kyltin vieressä seisoivat punakaartilainen vartiossa.

Oli hiljaista. Asuntoja tarkastettiin. Olin peräkammarissa, kun ovelle tuli kaksi punakaartilasta vanhempieni seuraamina. Toinen kysyi isältäni, miksi tämä ei ollut sodassa mukana. Likinäköinen isä näytti silmälasejaan ja selitti ettei hän huonolla näöllään kyennyt ampumaan. Kysyjä kääntyi tuijottamaan minua, joka olin lapsena kie-

rosilmäinen. Huonosilmäinen perhe ei häntä enempää kiinnostanut. Itse ajattelin, että jos kysyt, onko taloon kätkeytyneenä ruokaa, niin enpä sano, että perheen sokeripalat on piilotettu vieressäsi olevaan koristemaljaksoon.

Miehet poistuivat. Vanhempani olivat moneen kertaan miettineet minne voisi lähteä sotaa pakoon. Äitini kotitalo oli Asikkalan Salonsaarella, mutta sinne lähtemistä ei olisi ollut apua, rintamat olivat hajallaan. Jäimme Lahteen. Jokaisena iltana kun me lapset olimme jo sängyssä, äitimme tuli laulamaan meille iltarukouksen. ”Suojaa Herra kotini, anna sille armosi. Anna olla enkelein turvana mun kodillein.”

Oli huhtikuun 19. päivä, syntymäpäiväni. Täytin kuusi vuotta. Perheessä oli tapana kattaa päivänsankarille oma pieni syntymäpäiväpöytä pikku lahjoineen. Istahdin siihen juomaan aamuteetä kun tykinlaukaus kajahti. Lahden valtaus oli alkanut. Juoksimme kyyryssä ulkokautta sirpalesuojaamme. Yksittäisiä laukauksia kuului, muuten päivä oli hiljainen. Ajattelin yläkertaan jäänyttä syntymäpäiväpöytäni.

Illalla sota alkoi todenteolla. Kamariin oli petattu siskonpetit kaikille talon asukkaille, oli akkainpuoli ja ukkoinpuoli, mutta kukaan ei siinä metelissä ja peloissaan uskaltanut mennä nukkumaan. Tykit ampuivat harvakseltaan, konepistoolit papattivat yhtäjaksoisesti, seassa oli vihellyksiä ja jos minkälaista rytinää. Pelkäsimme. Lopuksi yöllä kaikki hiljensi, mutta vain het-

Asikkalan Suojeluskunta järjesti vuonna 1938 Vääksyn yhteiskoululla johlan vapaussotureille eli valkoisten puolella taistelleille asikkalalaisille. Eturivissä vasemmalta: eversti Ilmari Rytkönen, kapteeni jääkäri Edvin Sippola, Ville Sauramo ja Hugo Virtanen. Seuraava rivi vasemmalta: Niilo Saukkola, Topi Lonka, Aarne Pulkkinen, Benjam Ristola, Akseli Laukkala ja Lauri Viljanen. Takana vasemmalta: Heino Kolila, Viljo Iso-Lotila, Vilho Heinonen, Eino Savola, Evert Pispä, Selim Kaatrakoski, Niilo Lusila, Fredrik Halsala, tunnistamaton mies (vain osa näkyy), Valde Pispä (Alho), Väinö Kuusniemi, Emil Ala-Pietilä, Pekka Mattila ja Paavo Vuorio. Kuvasta puuttuivat jääkärikapteeni, kompanian päällikkö Hans Edvard Holopainen, Väinö Raunio, Kustaa Peltotalo, Haapa-ahon veljekset, Pispän poikia ja Savolan poikia.

keksi.

Ulkoa kuului nyt vuorostaan tulipalon rätinä. Luulimme, että talomme paloi. Ulkona selvisi, että talon takana Salpausselän harjulla roihusi kaupunginsairaala. Valkoiset olivat vallanneet Lahden.

Aamuvarhain 20. päivänä huhtikuuta näin nuoren talousapulaisemme lähtevän ulos ja lähdin uteliaana hänen peräänsä. Alhaalla Aleksanterinkadulla makasi hajallaan seitsemisen nuorta miestä, kovan juoksun puna vielä poskillaan. Täydellinen kuolemanhiljaisuus täytti koko tienoon. Tyttö kulki miesten keskellä ja itki. Ymmärsin

vain että jotain kauheaa oli tapahtunut. Juoksin kiireesti takaisin enkä kertonut kenellekään mitään.

Varmaankin juuri tuosta joukosta oli edellisen yönä eronnut kaksi asikkalalaista miestä. Kesken kovan metelin oveemme hakattiin ja sisään syöksyi kaksi miestä. He lyssähtivät lopen väsyneinä polvilleen keittiön lattialle ja heittivät kiväärinsä isän eteen.

–Armahtakaa, pelastakaa meidät!

Isäni suuttui sillä olimme kaikki tavallaan samassa tilanteessa. Kukaan ei tiennyt miten meidän käy. Äiti tuli kamarista ja tunnisi miehet kotikylän pojiksi Salonsaaresta.

Vapaussodassa kaatuneiden muistomerkki Asikkalan hautausmaalla. Hautamuistmerkissä on seitsemän nimeä: 28.2.1918 Niilo Knud Warmanen Heinolassa; 15.4.1918 Juho Wih-tori Kirkola Kurhila; 17.4.1918 Yrjö August Mölsä Anianpelto; 18.4.1918 Wiljo Emil Mat-tila Anianpelto; 19.4.1918 Albert Tulonen Lusin taistelu; 15.4.1919 Wihtori Armas Wuori-nen Anianpellon taistelussa saamastaan haavasta; 1932 Arvi Rantala kuoli Vierumäen taistelussa saamastaan haavasta.

Toisen nimi oli Eetu Siivonen. Miehet olivat tienneet lapsuutensa naapurin asuvan juuri tässä talossa.

–Minä tunnen heidät, he ovat kunnon miehiä. Minä menen takuuseen heidän puolestaan.

Isä myöntyi ja miehet jäivät. Muistan kuinka hellalla oli iso kattilallinen lihasoppaa, ja miehet saivat syödäkseen. Silloin jysähti viimeinen kranaatti aivan lähelle. Koko talo tärähti. Toinen punakaartilaisista kiepautti itsensä suojaan sängyn alle. Meitä lapsia nauratti iso mies sängyn alla. Olin niin pieni että en ymmärtänyt pelätä.

Äitini järjesti miehille piilopirtin Vääk-syyän sisarensa luo Ristolaan, ja pankkivirkailijaserkkuni Terttu Ristola muisteli myö-

hemmin usein, kuinka hänen piti viedä miehille kenenkään huomaamatta ruokaa, kunnes tilanne Asikkalassa rauhoittui niin paljon että miehet saattoivat palata koteihinsa. Toinen heistä oli sittemmin taipuvainen juoppotteluun, ja periaatteen ihmistä Ristolan Terttua asia harmitti. “Tuo juoppo olisi joutanut jäädä pelastamattakin”.

Vanhempani piilottivat punakaartilaisien kiväärit Salonsaareen talonsa ullakolle, mistä pikkupojat veivät ne leikkeihinsä 1950-luvulla ja lopulta varmaankin hävittivät.

* * *

Kesän 1918 perheemme vietti sukulaisten luona Anianpellon Pirppulassa. Me tytöt et-

simme harjun kanervikosta kiväärinkuulia, ja minulla on vieläkin yksi muistona Anianpellon taisteluista. Talon vieressä melkein-pä pihapiirissä oli jotain erikoista. Siellä oli mänty, jonka kylkeen joku oli kaivertanut kymmenen sentin kokoisen ristin. Ristin edessä oli tasanne, jossa kanervat kukkivat. Sanottiin että siinä oli hauta. Iltaisin nuorella talousapulaisellamme oli tapana kiivettä sinne istumaan, ja minäkin lähdin joskus mukaan. Jos kysyin jotain, hän ei puhunut mitään. Istuimme siinä ristin alla puun juurella vierekkäin, hiljaa kuin kirkossa.

Niin sitten tuli kykkä Pirppulan pelloille ja kynttilä pöydälle. Oli aika lähteä takaisin Lahteen. Siellä laulettiin jo uusia lauluja, ja renkutus, jonka kaikki lapsetkin osasivat, kuului näin:

“Kerenski se leipoi suuren taikinan. Suolaksi se aikoi koko Suomenmaan. Voi voi Kerenski, turha on sun toivosi. Suomi on jo vapahana ryssän vallasta.”

Aulikki Tuohino

Arvoituksellinen sota kiehtoo jälkipolvia

Vuoden 1918 tapahtumat ovat olleet pitkään kansaamme kahtia jakava järkyttävä kokemus. Sen jättämät arvet ovat vuosikymmenien myötä parantuneet, mutta yhä on paljon ratkaisemattomia kohtia jäljellä.

Jopa sankarihaudalle pystytetty muistomerkki herättää kysymyksiä. Emil Töyrylä, joka tosiasiallisesti oli Asikkalan nimismieheltä Toivo Pitkoselta vaaditun vuoden 1918 tapahtumia kuvaavan kertomuksen kirjoittaja, luettelee sankarihautaan haudattuina aivan toisia nimiä kuin mitä muistomerkkiin on hakattu.

Punaisten puolella kaatuneiden ja surmattujen muistomerkissä hautausmaalla ei ole yhtään nimeä. Tarkasti ei edes tiedetä kuinka monta vainajaa sen alla olevaan hautaan koottiin eri puolilla pitäjää olleista kenttä- ja joukkohaudoista.

Eri luettelot kaatuneista, teloitetuista tai murhattuista ovat niin ristiriitaiset, ettei tä-

hän kirjaan ole koottu nimilistaa tuona aikana menehtyneistä asikkalalaisista.

Asikkalasta lähti myös moni punaisten puolella taistellut muualle, pääasiassa Venäjälle ja heidänkin kohtalonsa on arvoitus.

Asikkalan taistelupaikat ovat vuosikymmeniä olleet tuntemattomia, monikaan ei tiedä, että Kurhilassa ja Hillilässä voi vieläkin nähdä juoksuhaudat ja niitä seuraamalla kokea taistelun tunnelman. Niiden säilyttäminen jälkipolville on tärkeää samoin niiden taistelu- ja tapahtumapaikkojen merkitseminen, jotka ovat painumassa unhoon muistajien mukana.

Lähihistoria on ollut monen paikallisen näytelmän aihe. Vuosi 1918 Asikkalassa tarjoaa runsaasti aineksia tällaisten näytelmien tekoon. Maamme kohtalonhetkistä kertoessaan ne tuovat historian tapahtumat tutuiksi ja ymmärrettäviksi jälkipolville.

Taistelulauluja ja runoja vankileiriltä

Vuosien 1917 ja 1918 aikana kohotettiin mieliä kummallakin puolella taistelulauluilla ja marsseilla. Vankileireillä syntyi omaa surumielistä ja katkeaa runoutta. Tässä muutamia esimerkkejä tuon ajan lauluisista.

Punakaartilaisten marssi

Pieni Suomen kansa katkoo kahleitansa
kärsimysten malja se jo kukkuroillaan on.
Raakaa sortovaltaa vastaan nostaa
maasta, armeijastaan
jalon kansan parhaat pojat taistohon.

Hallitus on vankka kätyrilauma sankka
se kauhuntuskaa levittää yli
onnettoman maan.
Urhojansa kansanvalta työntää
esiin kaikkialta
elämästä, kuolemasta kamppaillaan.

Virkavallan huolena vankilat ja tuonela
tutkimatta hirttäminen, mestaus.
Kumouksen sankari sydänveren antavi
kallis ompi vapauden lunastus.

Kiihtyy yhä taisto vapauden vaisto
köyhälistön keskuudessa kasvaa yhä vaan.
Ei nyt auta hallitusta piinat,
kidutus ja tuska
urhot kaatuu vapauden laulu huulillaan.

Kuinka kauan siellä teurastusta vielä
kestää kunnes kansalla on vapaus.
Ei nyt taiston tuoksinassa tiedä
kumpi voittamassa

vallankumousko vaiko taantumus.

Kumouksen myrskyt kapinat ja tyrskyt
riehuu valtakunnan äärest' äärehen.
Siellä hirmuhenget saavat
sydänverta janoavat
säрпиellä hurmejuomat kanssa korppien.

Kylvömme kun tehdään kasvaa
kerran tähkää
sadoin kerroin kirkkahampi onnen aika uus.
Silloin Suomen kansanvalta
kiittää sankarpoikiensa
ilonkyyneleitä palkaks' saapi sankaruus.

Kalmin pataljoonan marssi

Yö synkkä peittää harmaan, armaan maan
Yö synkkä, toivoton ja mustan musta,
ja pimeyden voimat raivoissaan
levittää turmaa, surmaa, kadotusta.
Käy Suomen maassa kova keväthalla,
– vaan mikä lieska Pohjan taivaan alla!

Ei mitään! —kaikkialla, koko maassa
punaiset pirut murhan töitä liehuu!
Vaan katso! Pohjolassa urhokkaassa
jo raivoaa, jo sihisee jo kiehuu!
Viel hetki: Pohjan pojat iskee jo!
Vapise punaryssä; aurinko jo alkaa nousta,
kääntyy kohtalo.

Jo soivat maassa jyhlät sotatorvet:
Hei, Suomen miehet kaikki! Miekat vöihin!
Jo kaikuu kankaat, vastaa kolkot korvet:

Hei pojat, taistoon, vapauden töihin.
 Ja silloin sata miestä maasta nousi,
 nous tuhannen, nous, ponnahti kuin jousi,
 ja iski kerran, iski kaks
 – jo kävi punaryssä valjummaks.

Hurraa, hurraa! Jo satapäiset parvet
 kuin tuhat myrskysäätä rynnistää.
 On revennehet vanhan vihan arvet:
 voi teitä, kirottuja ryssiä!
 Ne hyökkää iskee, iskee sekä hyökkää!
 Tärisee tanner: punaryssät lyökää!
 Ei estää tuota voimaa mikään voi,
 jo kaikkialla voitonhuudot soi!

Vaan erillänsä muista pieni joukko
 kuin salama käy käyden etelää!
 Se pyrkii kotomaille, houkko,
 kymmenen sataa vastaan rynnistää.
 Ja punaryssä nauraa mielissänsä:
 Nuo miehet tahtovat kai selkähänsä!

Vaan mitä! – Kuhmoisissa pirut
 kuin tanssien käy verileikkihin.
 Jo tykit jyskyy, lentää kattoin sirut. –
 Kas, tuhatpäiset laumat väistyykin!
 Ja kourallinen valkeata miestä
 nyt alkaa punaisen selkää piestä.

”Mi ihme, perhana, ei oikein laita!
 Miks väistytte, miks eteen ette käy?
 Miks ette tuota pientä laumaa voita!”
 – ”Sen piru ties! Ei niitä edes näy!
 On niillä vehkeet, pahoin tässä pelkään
 me että niiltä viimein saamme selkään!”

Näin kuuluu punakenraalien suusta. –
 Vaan pieni parvi kulkee eteenpäin!
 Se kotiin kaipaa, eikä huoli muusta.
 Näin Kalmin pojat iskee, katsos näin:
 Taas välähtää, taas Kuhmon pirut ryntää
 ja taasen punaryssät pakoon säntää!

Jo Padasjoki saatiin, Nyystelässä
 nyt tykkein jyske kiivahasti soi,
 vaan punaryssät kun on tähtäämässä
 ei mitään tykit meille tehdä voi.
 Ja eespäin Kalmin pojat päästä halua
 kotio, armaan luokse mielet palaa.

Ei vastahan oo Kalmi, majuri
 hän hymyy, eespäin taas komentaapi.
 Hei, kohta taasen tykit jyrisi.
 ja Kalmin pojat Vääksyn valtaans saapi.
 Hän itse eellimmäisnä aina kulkee
 ja punaisien pakoretken sulkee.

Näin päästään Lahteen, siellä vasta moikaa,
 kun saksalaisten kanssa hyökätään.
 Kun heinää siellä kaatuu punapoikaa,
 vaan uutta, uutta yhä rynnistää.
 Siis kerran vielä Kalmin pojat matkaan:
 Nyt Hatsinassa punaisia vatkaan!

Niin, Hollolassa sekä Hatsinassa
 punaiset epätoivoin yrittää.
 ”Nyt lävitse – tai ollaan kuolemassa!
 Nyt täytyy viime voimat pinnistää!”
 Taas tykit jyskyy, lentää puista sirut,
 vaan paikallansa pysyy Kalmin pirut.

Vain hetki, taasen Kalmi rynnistää,
 hän autoonsa saa hyvän kuularuiskun
 ja joukot riemuin, innoin perässään
 suo punikeille vielä lähtömuiskun.
 Ja silloin kuulaa hyvin tuiskuaa
 Kun Kalmi käyttää kuularuiskuaan.

Jo iltaan saanut pari, kolme päivää,
 vaan yhä Hatsinassa humu käy.
 On kaikkialla verta, ruudun häiv”,
 jo kohta neljäs ilta hämärtäy,
 vaan silloin näkyy ensi vihree takki:
 ”Hei pojat, tuoll on saksalaisten sakki!”

Hurraa, nyt punaryssäin tuho koitti!
 Ne joutuneet jo ovat satimeen.
 Nyt viime taiston Kalmin pojat voitti
 – he pyyhkii silmäkulmast karpaleen.
 Vaan saksalainen katsoo kummissansa:
 ”Tää joukko pitänytökö puoliansa!”

Kun kierros valmistuu, – niin ihmeeksensä
 saa nähdä pieni Kalmin parvi tuo,
 kuin kymmenentuhat ryssää väsynyttä
 aseitaan kantaa saksalaisten luo.
 Taas hurraahuudot innokkaina kierii.
 ja Kalmin maine Saksan joukkoon vierii.

Nyt taisto päättyi, laskettu on pistin

ja joukot lepää, juhlii voittojaan.
 Vaan teitä, uljaat urhot rautaristin
 viel Kalmin pojat muistaa runoissaan!
 Jos mitkä vaiheet vielä elää saamme,
 niin turvassa on kansamme ja maamme,
 kun teidänlaiset johtajamme on!
 te voittoon viette taikka kuolohon!

Ilmari Rytkönen, 1918

Hennalan marssi

Paljon on haudattu tovereita sanaan,
 Hennalan kolkkohon korpehen,
 kaikesta näistä mainehen kantaa
 armeija entinen valkoinen
 Voi jos joutis marssimaan
 Hennalasta kotiaan,
 ei ois onnea sen kalliimpaa.

Ken on täällä Hennalassa keväästä maan-
 nut,
 hänpä voipi kertoella kokemiaan,
 kun on kolhut, vääryydet kärsiä saanut
 aivan täydessä mitassaan.
 Voi kurja Hennala,
 mielestän oot manala
 keskellä kaunihiin Suomenmaan.

Täällä on naista ja täällä miestä
 uhrina luokkasodan vimmaisien.
 Raastettu kodeista ja raastettu teiltä
 joukosta rahvaiten raatajien.
 Nälässä on kituttu,
 satoja on ammuttu
 keskellä humajavan hongikon.

Täällä se verihöyry nousevi maasta,
 uhrina kapitaali molokin.
 Kaikkiialla inhottava lika ja saasta,
 mi syöpyvi särjettyihin sydämiin.
 Mielet valtaa toivottomuus,
 maahan painuu katkeruus
 aamuista loimua viel ei näy.

Täällä on oikea veljesvihan kehto,
 täällä se sykkivi syvempään.
 Täällä on mustien murheiden lehto,

täällä joka kivikin kyyneltää.
 Kun ihmisparkojen,
 kuihtuu elo toverten,
 ei anna lohtua taivaskaan.

Kuitenkin keskellä kamalien öiden,
 hiipivi pimentohon Prometheus.
 Tuomari kaikkien raakojen töiden,
 nostavi hoihtua aika uus.
 Vapiskaa jo valtiaat,
 konnat velimurhaajat,
 kahdestoista hetkenne jo lähenee.

Kuinka paljon ootte kätkenyt tovereita mul-
 taan,
 Hennalan kolkkohon korpehen,
 vaihtaneet veljenne kuolleeseen kultaan
 toimissa joukkonne valkoisen.
 Oi kallis kotimaa,
 konsa voinet unhoittaa,
 veljesveren vuodatusta kauheaa.

Oiva Lundén, 1918
Hennalassa

Hohtalo

1. Pieni päivänpilke raost rautain,
 piirtyy sellin seinähän.
 Siellä punavanki sairas,
 riutuu hiljaa yksinään.

2. Yö kun yllättää ja vanki siellä,
 uneen vaipuu viimeiseen.
 Koitos aamun jäinen kyynel,
 kiiltää silmään sammuneen.

3. Metsän suojaan alle kuivan hongan
 sorron valta haudan loi.
 Yöllä äiti ristin puisen,
 kummun päälle merkiks toi.

4. Joskus lintu päällä hautamerkin,
 illan tullen helskyttää.
 Mitä haastaa kielin herkin,
 yksin yö sen ymmärtää.

Oiva Lundén, 1918
Hennalassa

Lähteitä ja kirjallisuutta

Haastatteluja

Tämän teoksen valmistumisen pohjana ovat olleet ne lukuisat kertojat, jotka ovat muistelleet vuosien 1917 ja 1918 tapahtumia Asikkalassa. Erityisesti mainittakoon

Erkki Raunio
Matti Riihelä
Allan Rusinen
Aune Sainio

Arkistoja

Kansallisarkisto
Lahden kaupunginmuseo
Sota-arkisto
Sotamuseo
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto
Työväenarkisto
Asikkalan kunnan arkisto

Kirjallisuutta

Yrjö Blomstedt, Asikkalan historia. Hämeenlinna 1982.
Aimo Halila, Lahden historia. Lahti 1958.
J. O. Hannula, Suomen vapaussodan historia. Porvoo 1935.
Tor Hartman, Vuonna 1918 sisällissodassa kuolleet ja kadonneet. Helsinki 1970.
Heinolan kaupungin historia. Heinola 1989.
Jouko Heinonen, Päijät-Häme I, Unohdettu maakunta. Jyväskylä 1997.
N. V. Hersalo, Suojeluskuntain historia I-II, Lahti 1957, Vaasa 1966.

Hämeen historia IV. Hämeenlinna 1969.
Erkki J. Hämäläinen, Lahden työväen järjestyskaarti – punakaarti vv. 1917–1918. Pro gradu tutkielma, Helsingin yliopisto 1983.
Itsenäistymisen vuodet 1917–1920, 2. Taistelu vallasta. Helsinki 1993.
Hans Kalm, Kalmin pataljoona vapaussodassa. Helsinki 1919.
Olavi Kares, Lapsuus ja nuoruus, Olavi Kares kertoo elämästään. Porvoo 1976.
Jouko Kauranne, Lahden Suojeluskunta, Sotilaspojat, Lotat ja Pikkulotat. Helsinki 1996.
Keski-suomalaiset sotapolulla. Toimittanut Sakari Kuusi. Jyväskylä 1918.
Raimo J. Kinnunen, Sysmän sota. Helsinki 1967.
Keijo K. Kulha, Sysmän pitäjän historia III. Jyväskylä 1966.
Tauno Kuosa, A. O. Pajari viiden sodan soturi. Porvoo 1981.
Jussi T. Lappalainen, Punakaartin sota 1–2. Helsinki 1981.
Arvid Luhtakanta (Emil Saarinen), Suomen punakaarti. Tampere 1938.
Veijo Meri, Ei tule vaivatta vapaus, Suomi 1870–1920.
Seppo Myllyniemi, Hämeen suoja. Hämeenlinna 1994.
Nuijamäeltä myötämälle, Kurhilan-Hillilän kyläkirja. Jyväskylä 1997.
Jaakko Paavolainen, Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918. 1. Punainen terrori. Porvoo 1966.
– Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa. 2.

Valkoinen terrori. Helsinki 1967.
– Vankileirit Suomessa 1918. Helsinki 1971.
Jukka Rislakki, Kauhun aika. Tampere 1995.
Marja-Leena Salkola, Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–18 ennen kansalaissotaa 1–2. Helsinki 1985.
Suomen historia, osa 5 Kansallisen heräämisen aika. Espoo 1986.
Suomen itsenäistymisen kronikka. Jyväskylä 1992.
Suomen vapaussota 1918 kartasto ja tutkimusopas. Toimittaneet Juhana Aunesluona ja Martti Häikiö. Porvoo 1995.
Suomen vapaussota I–VIII. Toimittaneet Kai Donner, Th. Svedin, Heikki Nurmio. Jyväskylä 1921–1928.
Suomen vapaussota vuonna 1918 I–VI. Julkaissut Vapaussodan Historian Komitea. Helsinki 1920–1928.

Seppo Suwanto, Kuhmoisten historia. Lahti 1965.

Vesa Vares, Hans Kalm ja suurpolitiikka – tottelemattomuudella miltei maailmanhistoriaan. Sotahistoriallinen Aikakauskirja 9/1990.

Pentti Vuorinen, Auttoisten tarinat. Korja 1988.

Heikki Ylikangas, Tie Tampereelle. 1997.

Sanomalehdet

Etelä-Suomen Sanomat

Itä-Häme

Lahti

Päijät-Häme

Suomen Kuvalehti

Toveri

Työmies

Henkilöhakemisto

Aalto, Emil.....	23	Hietala, Yrjö	36
Aaltonen, Ali.....	58	Himanen, Alarik.....	63
Aaltonen, Hilikka	84	Hjalmarsson, Harald.....	34, 37, 67
Ala-Pietilä, Emil	91	Hoimela, E.	23
Aminoff, A.....	10	Holopainen, Hans Edvard	40, 53, 55, 57
Aminoff, Adolf.....	66	Huotari, Anton	17
Arajärvi, Juhani.....	17	Huovila, Johan Kustaa	45
Backman, Aksel.....	81, 84, 89	Huvinen, Mikko	26, 28
Bergström, L.	30, 61, 67	Huurre, Teodor	41
Bomberg, Kaarle.....	80	Iso-Lotila, Viljo	91
Blomstedt, Yrjö.....	7	Jokela, Jalmari	9, 22, 82, 84, 86
Blåfield, Anders.....	88, 89	Jokinen, Heino	45, 55, 82, 88-89
von Brandenstein, Otto	71, 74-75	Jokinen, Juho.....	22
Crohns, Aarne	46	Juvonen, Vihtori	47
Eklund, Martti	28-29, 69	Järvimäki, Hannes.....	35
Eloranta, Alina	85	Järvinen, Arvo	32
Eloranta, Aron	84	Kaatrakoski, Selim	91
Erolainen, Eeva	64	Kainulainen, Oskari.....	16
Estlin, Kustaa	31	Kaivola, Kalle.....	9, 22, 82
Glimstedt, Gustaf.....	34	Kalliokoski, T. E.	14, 20, 54, 78
von der Goltz, Rüdiger.....	74	Kalm, Hans 29-33, 40-41, 42-43, 50, 53, 55, 61, 64-65, 67, 69-71, 73-75, 77, 83, 88-89	
Grönroos, Lambert	31-33	Kares, Kaarlo Reetrikki...13, 16, 45, 49, 60, 78, 83-84	
Gyllenbögel, Albert	33	Kares, Olavi	49, 57
Haapa-aho	91	Kares, Sigrid.....	57
Haapala, Mikko	84	Karttunen, Lauri Emil.....	16, 79
Haapanen, Heikki	22	Kernen, Gottfried.....	14, 22, 24
Haataja, Leo	64	Kinnunen, Nestori	54
Halme, Eeva	47, 69	Kirkola, Juho Vihtori	54
Hanjoki, Evert	37	Kolila, Heino.....	91
Hanskala, Väinö	21	Komppa, Gustaf	82
Hasala, Fredrik.....	91	Konkonen, L.	14
von Heideman, Lilly.....	11	Kordelin, Alfred	15
Heinonen, Hugo	38	Korhonen	73
Heinonen, Vilho	91		
Helkiö	78		

Koskinen, Kalle	38	Peltotalo, Kustaa	91
Kustaa III	62, 65	Pennanen	72
Kuusniemi, Väinö	91	Piekkola, Kalle	9
Kyllönen, Kalle Toimi	80	Pihkala, Lauri (Tahko)	14, 31, 40-41, 75
Laiho, Emil	20, 23, 87	Pispa, Aleksanteri	52
Laiho, Niilo	21, 23, 31	Pispa, Evert	51-53, 55, 62, 65, 91
Laine, Kalle	41	Pispa, Valde	89, 91
Lappalainen, Jussi T.	62	Pispa, Väinö	51
Lappalainen, Yrjö	63	Pitkonen, Toivo	93
Laukkala, Akseli	91	Pohjanpalo, Ilmari	40, 50, 53
Lautakorpi, Viktor	48	Pulkkinen, Aarne	91
Lehtimäki, Evert	23	Rantala, Arvi	92
Leinonen, W. I.	27	Rantanen, Kalle	15
Leppänen, Taavi	26	Rantanen, Rauha	22, 24
Linderborg, Erik	71	Raunio, Väinö	91
Lindeman, August	18, 26, 35	Rentola	81
Linnanen, Nestor	26, 28, 41, 56	Riihelä, Esko	47
Lonka, Topias	81, 91	Riihelä, Juho Kustaa	47
Lotila, Anders (Antti)	80	Riihimäki, Ida	44
Lund, August	85	Ristola, Benjamin	78, 88, 91
Lunden, Oiva	20, 23, 30, 33, 87, 96	Ristola, Terttu	92
Lundén,	28, 70	Ritavuori, Heikki	48
Lusila, Niilo	76, 91	Roos, Ilmari	41
Lyyrylä, Aleksiiina	80	Rusinen, Adolf	67
Lyyrylä, Juho Jeremias	80	Rusinen, Allan	67
Lyytinen	39	Rusinen, Anna	67
Löfström, Ernst	51, 60	Rusinen, Lyyti	67
Mai, O.	29	Rytkönen, Ilmari	96
Mannerheim, Cal Gustaf Emil	17, 34, 58, 72, 74	Saari, Kustaa	31
Marila, Kalle	47	Saarinen, Eliel	59
Mattila, Aino	45	Saarinen, Emil	17
Mattila, Pekka	91	Saarinen, Kustaa	7, 23
Mattila, Viljo Emil	92	Sainio, Aune	45, 61, 63, 82
Metsäkangas, M.	9	Sainio, Kalle	18
Murto, Emil	17	Salkola, Marja-Leena	16
Müller, Karl	36-37, 60	Salmela, Hugo	31, 58
Mäkelin, Yrjö	14	Salminen	66
Mölsä, Yrjö August	92	Salonen, Aukust	29
Nieminen, Eetu	69	Saukkola, Niilo	91
Nieminen, Erland	12, 47, 89	Sauramo, Ville	90
Nieminen, Josef	81	Savola, Eino	91
Nieminen, Nestor	48	Seppälä, Arttu	47
Nieminen, Vihtori	10	Siegell, Niilo	50, 53, 61, 75
Nummelin, W.	12	Sihvo, Aarne	58
Pajari, Aaro	37-38	Siivonen, Eetu	92
Peltonen, Ida	85	Silvénius, Lars	39
Peltonen, Lempi	24	Sinivaara, Juho	9, 22, 24, 45, 82
		Sippola, Edvin	91

Sippola, Veikko.....	85	Uimonen, Aarne	18, 26, 35
Soriola, Eino	72, 73	Uimonen, Antti.....	47
Sundberg, Gösta	26-28, 35	Varmanen, Niilo Knud	34, 92
Sundelin, Emil.....	15	Varmavuori	89
Svinhufvud, P. E.	17	Varpola, Väinö	23
Syrjänen, Tuomas.....	23	Weckman.....	84
Tamminen, Kaarle G.....	45	Vesanen, Vaava	57
Tapola, K.	28, 69, 70, 72	Viipperä, Erland	80
Tinnilä, Ilkka	46	Vilen, Anton	59-60
Tinnilä, Toivo.....	29	Wilen, Väinö.....	38
Toivanen	60	Viljanen, Hugo A.	22
Toll ks. Löfström, Ernst		Viljanen, Lauri.....	91
Tommola, Usko	79	Viljasalo, Alarik	10, 22, 84-85
Tulonen, Albert.....	92	Wilkman, Karl	31
Tunzelman von Adlerflug, Aleksander..	35,	Winge, Allan	31
	37, 60, 69	Virtanen, Hugo.....	65, 91
Tuohino, Aulikki	90, 93	Vuorinen, Vihtori Armas.....	92
Tuohino, Ilmari.....	90	Vuorinen, Väinö.....	21
Tuohino, Naimi.....	90	Vuorio, Paavo.....	91
Tuomainen, Emil	25	Vuorio, Toimi	22, 85
Tuominen, August	39	von Zedtwitz zu Hackenbach ks Müller,	
Törnroos, Anna	81	Karl	
Törnroos, Väinö	22, 81	Örnflykt ks. Tunzelman von Adlerflug,	
Töyrylä, Emil	47, 57, 85, 93	Aleksander	

LAURIMURANEN

PUNAINEN JA VALKOINEN ASIKKALA

Kun Suomi julistautui itsenäiseksi joulukuun 6. päivänä vuonna 1917, kansa oli jakautunut kahtia. Tämä kahtiajako johti tammikuussa 1918 sisällissotaan, jossa naapurukset ja jopa saman perheen jäsenet taistelivat eri puolilla rintamaa.

Punainen ja valkoinen Asikkala kertoo, kuinka vuosien 1917 ja 1918 tapahtumat koettiin Asikkalassa. Lahden seutu kuului punaisten alueeseen ja Asikkala oli punakaartin keskitysalueita. Valkoisten joukot olivat kuitenkin lähellä: Sysmässä ja Kuhmoisissa. Talven vaihtuessa kevääksi rintama siirtyi Asikkalaan, jonka alueella käytiin huhtikuussa useita taisteluja.

Tämä kirja kertoo asiakirjojen nojalla ja paikallisten kertojien suulla, kuinka tuolloin elettiin ja miten kävi taisteluissa niin punaisille kuin valkoisille. Kartoin ja valokuvin esitellään taistelupaikat. Synkän lukunsa saavat ne terroriteot ja teloitukset, joista paikkakunnalla on vaiettu näihin päiviin asti.

